

УДК 339.172:338.432

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ АГРАРНОЇ БІРЖИ В УКРАЇНІ

Данильченко А.М., Чернова Є.Р.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У даній статті розглянуто правове становище та перспективи розвитку аграрних бірж в Україні. Проаналізовано розвиток та місце аграрної біржі серед вітчизняних товарних бірж. Виявлено основні причини неефективного функціонування аграрної біржі та запропоновано конкретні заходи для подолання неефективного функціонування аграрного ринку.

Ключові слова: аграрна біржа, сільськогосподарська продукція, біржові послуги, публічні торги.

Постановка проблеми. Аграрний сектор України є одним з основних в національній економіці. Він забезпечує засади продовольчої незалежності, розвиток галузей економіки та створює основи для розвитку села. Тому розвиток агропромислового комплексу України створює необхідність перебудови системи економічних відносин, які включають виробництво, розподіл, реалізацію і споживання аграрної продукції. Однією з ключових проблем перебудови є створення відповідної інфраструктури для виробників аграрної продукції, які намагаються стати повноправними учасниками аграрного ринку задля вільного руху агропромислової продукції, сільськогосподарської сировини, продовольства та засобів виробництва від виробника до споживача. Саме тому, необхідно розглянути функціонування аграрних бірж та їх інститутів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику аграрних бірж досліджували у своїх наукових роботах як українські правники, так і економісти: О. Булик [2], П. Гайдучкий [3], Р.М. Гладій [1], Р.П. Дудяк [1], А.М. Земко, В.І. Семчик [7], Б. Ткаченко, Р. Шмідт, Я. Янишин [2]. Зазначені науковці детально розглядали рівень функціонування аграрних бірж, основні завдання аграрних бірж та чинники, які уповільнюють їх розвиток, причини, які зумовлюють нестабільність та зміни в аграрному секторі України, проблеми біржової діяльності в Україні та перспективи покращення функціонування аграрного ринку.

Метою даної статті є аналіз національної законодавчої бази щодо функціонування аграрної біржі, показати необхідність функціонування аграрних бірж, які в сучасних умовах є ключовим важелем у розвитку аграрного бізнесу України. З'ясувати проблеми, які перешкоджають ефективній діяльності та шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Становлення і розвиток ринкових форм господарювання в аграрному секторі економіки потребує удосконалення економічного механізму господарювання, де провідна роль належить підвищенню ефективності сільськогосподарських підприємств як основного товаровиробника. Тому для забезпечення швидкої реалізації сільськогосподарської продукції необхідно створити мережу ефективних елементів її реалізації [2]. Аграрна біржа займає провідні позиції з організації торгівлі сільськогосподарськими товарами в Україні і є невід'ємним елементом біржового ринку. Біржа – це своєрідний аукціон, де є достатня кількість відповідних об'єктів купівлі-продажу, де

працюють кваліфіковані продавці та покупці, що готові здійснювати переговори і укладати угоди [1]. Основна мета біржової торгівлі полягає у якомога швидшому просуванні продукції зі сфери виробництва у сферу споживання.

Аграрна біржа є державною товарною біржою в Україні. Вона була створена у 2005 році на підставі Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України». Біржа створюється з метою підвищення рівня продовольчої безпеки країни, надання біржових послуг суб'єктам господарювання з укладення біржових договорів щодо сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів, які забезпечують сільськогосподарське товаровиробництво. Рівень розвитку біржової торгівлі є важливим індикатором конкурентоспроможності економіки країни [4].

Державний підхід до розбудови біржової торгівлі в Україні є абсолютно правильним. Хоча загальна чисельність бірж в Україні є більшою від їх потреби, однак розвиток економічних відносин «диктує» їх необхідність. За даними Державної служби статистики, аграрна біржа належить до числа найбільших бірж в Україні. На неї припадає найбільший обсяг укладених угод – 45,8% до загального обсягу укладених угод. Це 3606 угод з реалізації різноманітної сільськогосподарської продукції (зерна, цукру, насіння олійних культур та інших), які укладені на суму 11769,5 млн. грн [5]. Як бачимо, аграрна біржа є лідером з організації біржової торгівлі в Україні. Дані показники доводять ефективність функціонування державної біржі на біржовому ринку та показують потребу учасників ринку у біржових торгах. Оскільки саме біржі є постійними місцями проведення торгів, що ґрунтуються на принципах рівноправності учасників і публічності. За умови стабілізації економіки та накопичення досвіду біржі можуть і мають стати повноцінними індикаторами ринкових цін, оскільки саме біржі займають провідну позицію на товари та сировину на основі співвідношень фактичних попиту і пропозиції [3]. На аграрну біржу покладено ряд завдань. По-перше, до них можна віднести, максимальне спрощення пошуку ринку збуту та постачальників задля забезпечення формування прозорого ринкового ціноутворення. По-друге, здійснення організації державних закупівель сільськогосподарської продукції. По-третє, надання біржових послуг та безкоштовних та якісних консультацій провідних спеціалістів відділу торгів та юридичного відділу щодо процедури укладення договорів, вирішення спорів та інших питань, які стосуються біржової торгівлі.

Тому для спрощення налагодження взаємовідносин між суб'єктами та регулювання цін на ринку сільськогосподарської продукції необхідним є створення ефективної системи аграрної біржі, яка здійснює свою діяльність через мережу регіональних відділень, що представлені в кожному регіоні України. Суб'єктами ж біржової торгівлі є члени аграрної біржі. До них відносять Аграрний фонд, фізичних осіб та юридичних осіб – резидентів, яка придбала біржове місце шляхом укладення договору з дирекцією.

Діяльність аграрних бірж розкривається через аналіз функцій біржі. Усі функції аграрної біржі умовно можна поділити на внутрішньо-організаційні та зовнішні. Перша група спрямована на організацію злагодженої роботи всіх структурних одиниць біржі та створення умов для укладання біржових договорів. Зовнішні – забезпечують ефективну взаємодію з сільськогосподарськими товаровиробниками та іншими суб'єктами аграрного ринку. При цьому, основною формою здійснення біржової торгівлі аграрної біржі є біржові торги, під час проведення яких укладаються договори на реалізацію сільськогосподарської продукції. Якщо говорити про специфіку закупівлі сільськогосподарської продукції для державних потреб через біржовий ринок, то фактично виокремлюється окремий вид біржових договорів на аграрних біржах. Така специфіка зумовлена існуванням особливого порядку призначення уповноваженого агента та визначення аграрних бірж через які може здійснюватися закупівля сільськогосподарської продукції для потреб держави. Однією з таких особливостей, які виокремлюють ці договори є механізм розрахунків за придбану сільгосппродукцію за рахунок коштів державного бюджету [7]. Задля забезпечення рівноправності учасників і прозорості проведення біржових торгів встановлюються правила біржової торгівлі, які регламентують порядок здійснення біржових операцій, ведення біржових торгів (аукціонів), розрахунків за ними та розв'язання спорів з цих питань для всіх учасників біржової діяльності.

Як бачимо, функціонування аграрних бірж є запорукою зростання ефективності сільськогосподарських підприємств як основного товаровиробника. Однак, не дивлячись на велику кількість бірж, що реалізують сільськогосподарською продукцією та продовольством, вони характеризуються примітивним рівнем розвитку, недосконалою правовою базою, недостатньою кадровою та технічною забезпеченістю, відсутність прозорого ціноутворення, неможливістю проведення державного впливу на формування цінової

політики. Наслідком цього може бути неефективна діяльність аграрної біржі, що призведе до неможливості проведення біржових операцій [3]. Тому, вбачається необхідність у проведенні ряду заходів, які б сприяли розвитку та вдосконаленню аграрних бірж. До них можна віднести: визначення центрального державного органу з питань регулювання біржового товарного ринку; організація ефективної роботи всіх суб'єктів інфраструктури аграрного ринку; ліцензування та сертифікація учасників біржового товарного ринку; створення механізмів нагляду за діями учасників ринку при здійсненні ними біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Вважаємо, здійснивши такі заходи, діяльність аграрної біржі стане більш ефективнішою, торгові операції за допомогою біржової торгівлі проводитимуться за відкритою процедурою без лобювання інтересів осіб, які зацікавлені в непрозорому проведенні торгів задля власної вигоди. Висококваліфіковані кадри сприятимуть швидкому і якісному взаємозв'язку між членами аграрної біржі. Адже це дозволить знизити втрати від неефективної торгівельної діяльності та дозволить швидше впровадити нові біржові торгові інструменти, які неможливо запровадити зараз через недоліки, які існують на сьогодні. Втілити в реальність принцип прозорості ринку можуть лише його учасники, а біржа, як ринковий інститут, дозволить спростити та здешевити діяльність учасників торгів.

Висновок. Таким чином, аналізуючи діяльність аграрної біржі можна сказати, що вона є позитивним явищем в економіці та сільському господарстві нашої країни. Розвиток аграрної біржі допомагає стати повноправними учасниками аграрного ринку виробникам сільськогосподарської продукції задля вільного руху сільськогосподарської продукції та сировини, продовольства та засобів виробництва від виробника до споживача. Однак існує ряд проблем вирішення, які потрібно вирішити: недосконалість законодавства, що регулює порядок утворення та діяльність аграрних бірж; відсутність прозорих правил роботи та скоординованих дій бірж; залучення до відкритих публічних торгів широкого кола сільськогосподарських товаровиробників, комерційних структур, посередницьких фірм, що сприяло б зростанню конкуренції; сприйняття аграрних бірж як додаткового посередника; не суттєвий вплив біржі в областях на формування товарних ринків. Тому, усунення вказаних проблем сприятиме розвитку аграрних бірж, і в свою чергу, підніматиме рівень економіки та покращуватиме рівень нашого життя.

Список літератури:

1. Дудяк Р.П., Гладій Р.М. Аграрні біржі в Україні: проблеми і тенденції розвитку // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – 2001. – С. 431-435 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/9495/1/72.pdf>.
2. Я. Янишин, О. Булик, І. Лаврів. Функціонування аграрних бірж в Україні // Маркетингове забезпечення АПК аграрна економіка. – 2014. – Т. 7, 3-4. – С. 47-53 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/User//ae_2014_7_3-4_10%20\(1\).pdf](file:///C:/User//ae_2014_7_3-4_10%20(1).pdf).
3. Вавдійчик І.М. Сучасний стан та тенденції розвитку біржової торгівлі в Україні // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Випуск 15. – С. 182-185.
4. Про створення Аграрної біржі: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2005 р. № 1285 // Офіційний вісник України. – 2005 р., 52, с. 410 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1285-2005-%D0%BF>.

5. Державна служба статистики / Статистична інформація. Внутрішня торгівля. Кількість бірж / Публікації. Внутрішня торгівля. Діяльність бірж [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
7. Семчик В.І. Правове регулювання діяльності аграрних бірж в Україні. – 2005 р. – с. 189 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memego.info.page=5>.

Данильченко А.М., Чернова Е.Р.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ АГРАРНОЙ БИРЖИ В УКРАИНЕ

Аннотация

В данной статье рассмотрено правовое положение и перспективы развития аграрных бирж в Украине. Проанализировано развитие и место аграрной бирже среди отечественных товарных бирж. Выявлены основные причины неэффективного функционирования аграрной бирже и предложены конкретные меры по преодолению неэффективного функционирования аграрного рынка.

Ключевые слова: аграрная биржа, сельськогосподарська продукція, біржеві послуги, публічні торги.

Danylchenko A.M., Chernova E.R.

Yaroslav Mudryi National Law University

LEGAL POSITION OF THE AGRARIAN EXCHANGE IN UKRAINE

Summary

This article examines legal status and prospects for the development of agrarian exchanges in Ukraine. The development and place of the agricultural exchange among domestic commodity exchanges is analyzed. The main reasons for the ineffective functioning of the agrarian stock exchange are identified and concrete measures are proposed to overcome the ineffective functioning of the agrarian market.

Keywords: agricultural exchange, agricultural products, exchange services, public tenders.